

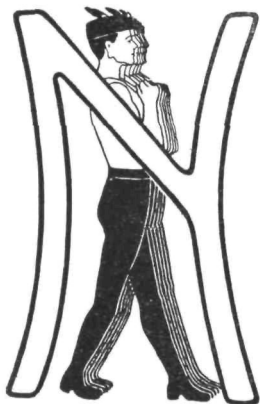

SVEN HEDIN — F. PALNAK:

Za morjem.

(Dalje.)

4. SEVEROAMERIŠKA PRAVLJICA.

aš izseljenec Ivan nemara ni zaspal to prvo noč tako hitro; zakaj preveč je videl novega, in imena Hudson, Vašington itd. so mu menda blodila po glavi. Morebiti je bilo tudi za mojega bralca preveč, in mu bo znabiti vseč, če sliši kaj o najznamenitejših dogodkih Severne Amerike. Pa namesto, da bi mu naštevati suhih dejstev, mu povejmo rajši pravljico, ki jo je zapisal v začetku preteklega stoletja severoameriški pisatelj Vašington Irving. To je povest o možičku Ripu iz Kota, ki ti njega hišico še danes kažejo v njegovem bivališču.

Tam, kjer si ogledujejo vrhovi Katskilski svoje glave v lepi, široki reki Hudsonu, stoji v zeleni, bregoviti deželici vasica, ki so jo postavili pred tristo leti prvi holandski naselniki. Bili so pravtako junaški kakor pridni. Leta 1602. so si ustanovili Zvezo holandsko-vzhodnjeindijsko, trgovsko družbo, ki naj bi posredovala kupčijo med že dobljenimi in še nanovo ustanovljenimi naselbinami. V službi te Zveze je odkril leta 1610 angleški pomorščak Henrik Hudson reko, ki jo imenujejo po njem, in nekaj let pozneje so prišli sem gor holandski kupci od juga. Nakupili so prav poceni od Indijancev zemlje ter postavili na bregovih reke Hudson prve naselbine.

Iz tistega časa so stale še v devetnajstem stoletju posamezne stare hišice s šilastimi strešicami in ozkimi, zamreženimi okni; veter jih je že

zdelal, pa rumene opeke, prinesene nekdanj sem prav s Holandskega, so bile ljub pozdrav iz domovine. Od leta 1664. je bila vsa deželja daleč naokolo angleška last, in Holanci so tudi morali postati angleški podaniki.

V taki holandski hišici, ki je bila še bolj razpadla kot druge, je živel okoli leta 1770. poštenjak, dobričina Rip iz Kota, potomec neustrašenih mož iz Kota, ki so pomagali naseljevati to zemljo. Ampak Rip je dobil po svojih pradedih le hišico, prav nič pa ne njihove neustrašenosti in pridnosti; bil je pravi pravcati lenuh, četudi drugače dober človek in hudo pod oblastjo svoje žene. Ta je bila stroga, ampak tega ni dosegla tudi ona ne, da bi se dotaknil Rip kakega dela na svojem posestvu. Imel pa je siromak res tudi povsod smolo: prav gotovo nikjer na vsem svetu ni raslo toliko plevela, kakor po njegovih njivah; vedno je bila njegova živina, ki se je izgubila v hribe in prepade; in kolikor težko je tudi postavil ubogi Rip svoje hleve in kozelce, vedno so se hoteli podreti. Če pa je kdaj res hotel delati, tedaj je prav gotovo deževalo ali pa se je primerilo kaj drugega. Kdo bi mu torej zameril, da je pustil vse, naj bo po božji in po svoji volji!

Dober pa je bil tako, da je rad vsakomur ustregel, ki ga je le česa naprosil. Otrokom je rad napravljajl igrače ter jim pravil povesti; vsi vaški psi so bili njegovi prijatelji ter so mahali z repi, če so ga le zagledali. Le v dvojem je bil Rip res vztrajen: po cele ure je lahko ribaril, četudi nič ni ujel, in na divje golobe je streljal, tudi če je krogla zadela ali ne.

Njegovi otroci so bili prav taki kot on. Njegov sin, očetova podoba, je cokljajl v starih očetovih hlačah za materjo, ki ga je kregala; pravtako dober, debel in len kakor njegov čestitljivi očka. In trdi štirinožni hišni prebivalec, pes Volk, je bil pri pravem gospodarju. To je bil Ripu najboljši tovariš; tudi pes je lahko po cele ure ležal na solncu, gledal, kako ribari njegov gospodar, ali pa lajal na golobe, ki so odletavali. Če pa se je razkoračila gospodinja ter se je vsula iz njenih ust ploha besed, je stisnil svoj košati rep med noge, in če je malo segla gospodinja proti metli ali kuhalnici, jo je pocedil kar najhitreje skozi vrata ali skozi okno.

To pa so bili slabi časi za Ripa in njegovega psa in vedno slabši so bili, kolikor zgovornejša je postajala gospodinja. Zaman se je zaletal Rip iz Kota k svojim pivskim bratcem, ki so posedali po vse popoldneve v edini mali vaški krčmi. Tudi ta krčma je bila stara holandska hišica; na znamenju je bil naslikan v živi rdečici kralj Jurij III., ki je tedaj vladal na Angleškem in torej tudi angleškim naselbinam. V senci košate lipe so posedali tu vaški očanci okolo krčmarja in župana Miklavža ter premlevali državne stvari, ki so se dogodile že pred več meseci in ki jim jih je bral iz kakega starega časopisa vaški učitelj. To je bilo prijetno, mirno in pametno zborovanje čestitljivih državljanov, ki so se zavedali svoje veljave in vrednosti pri gostih oblakih tobakovega dima iz Miklavževe velike pipe. In Rip iz Kota je bil kakor nalašč ustvarjen za to družbo. Ampak

ženske o tem nič ne razumejo, in tako je napodila ubogega Ripa njegova grozna žena tudi iz tega kroga.

»Živiva kakor dva psa!« je potožil Rip svojemu prijatelju Volku. Ta pa je sočutno zrl na svojega gospodarja ter razumno pomigal z repom.

V takem žalostnem razpoloženju se odpravita jesenskega dne obadva v Katskilske gore, da se posvetita malo hasnovitemu lovu na veverice. Tako sta bila varna vsaj za en dan pred besedami in rokami hude gospodinje.

Ko se je zvečerilo, se vrže Rip iz Kota na robu visokega hriba truden v travo ter zaspano zre dol v prepad, ki ga je napolnjevalo divje kamenje. Na drugi strani se je raztezalo obširno gozdovje do srebrne, široke reke.

Globoko je vzdihnil Rip, ko se je spomnil, da se mora vrniti k ženi in njeni jezičnosti, ki bo zdaj še huiša, ko ga ni videla toliko časa. Tedaj pa ga hipoma nekdo pokliče, in vendar ni bilo videti okolo žive duše. Zadržan posluša, ko se je spet razlegalo:

»Rip iz Kota! Rip iz Kota!«

Tudi pes je slišal ta klic; z naježeno dlako se je stisnil h gospodarju ter prestrašeno zrl v globino.

Tedaj pa je priplezala po pečeh gor čudna postava, hropeča pod bremenom. Postrežljiv, kakor je Rip že bil, priskoči tujcu na pomoč, četudi ga je njegova prikazen jako presenetila. Tujec je bil kakor izrezan iz okvirja holandske slike, ki je visela spodaj v vaški krčmi: mal, čokat deček z veliko pristriženo brado, oblečen v starinski sukneni jopič in široke hlače, ki so bile zvezane pod kolenom s trakovi. Na plečih pa je nosil pošten sodček žganja, ki naj bi mu ga pomagal spraviti gor naš Rip.

To je Rip tudi rad storil. Pohitel je v breg in potem dol v prepad, ki ga ni videl nikdar prej, četudi je poznal dobro vso okolico. Kakor oddaljen grom je bobnelo od tu kvišku.

Molče in sope sta dospela do tal prepada, in tu je stal Rip hipoma pred celo družbo starih gospodov s čudno trdimi lici. Ne da bi govorili besedice, so ti keglali in gledali prišleca s tako resnimi očmi, da je zamrla Ripu vsaka beseda na jeziku. Vsi so bili oblečeni v staro holandsko nošo kakor Ripov spremljevalec, in so mirno keglali, da so odmevale težke kamenite krogle ob skalnatih pečinah kakor daljni grom. Ripu so pomigali, naj natoči prineseno žganjico v pripravljene vrče in jih ponudi okolo. Vsak od starih gospodov je krepko potegnil ter se molče vrnil h keglanju.

Rip je stregel molčeči družbi ter gledal igro, vmes pa se seveda tudi ni zdržal, da ne bi pokusil zdajpazdaj izbornega brinjevca, kakršnega še ni pil. Počasi mu je začel lezti v lase, in nazadnje je padel s praznim vrčem v travo, kjer je kmalu trdno zaspal.

Visoko je stalo solnce na nebu, ko se je Rip zbudil ter se spomnil na sinočnjo keglaško družbo in na izvrsten brinjevec. Zdaj pa je zadnji čas, da se spravi domov! Joj! Kako ga bo žena kregala! Rip je stisnil, v svesti

si svoje krivde, široka pleča ter vdano požvižgal psu, ko je pretezal svoje ude. Pa Volka ni bilo nikjer, in namesto njegove nove puške, s katero je streljal včera j na veverice, je ležala pred njim stara, zarjavela. »Kaj je bilo starcem do moje puške in mojega psa?« je pomislil in zaman iskal okolo sebe čestitljive molčeče družbe, ki je ni bilo videti nikjer več.

Tudi okolica se je nekam čudovito izpremenila: tam, kjer so se točile sinoči krogle, je hitel z brega v dolino bister gorski potok. Dolgo je zmajeval Rip z glavo nad to čudno izpremembro. Kaj takega mu žganjica še nikdar ni napravila!

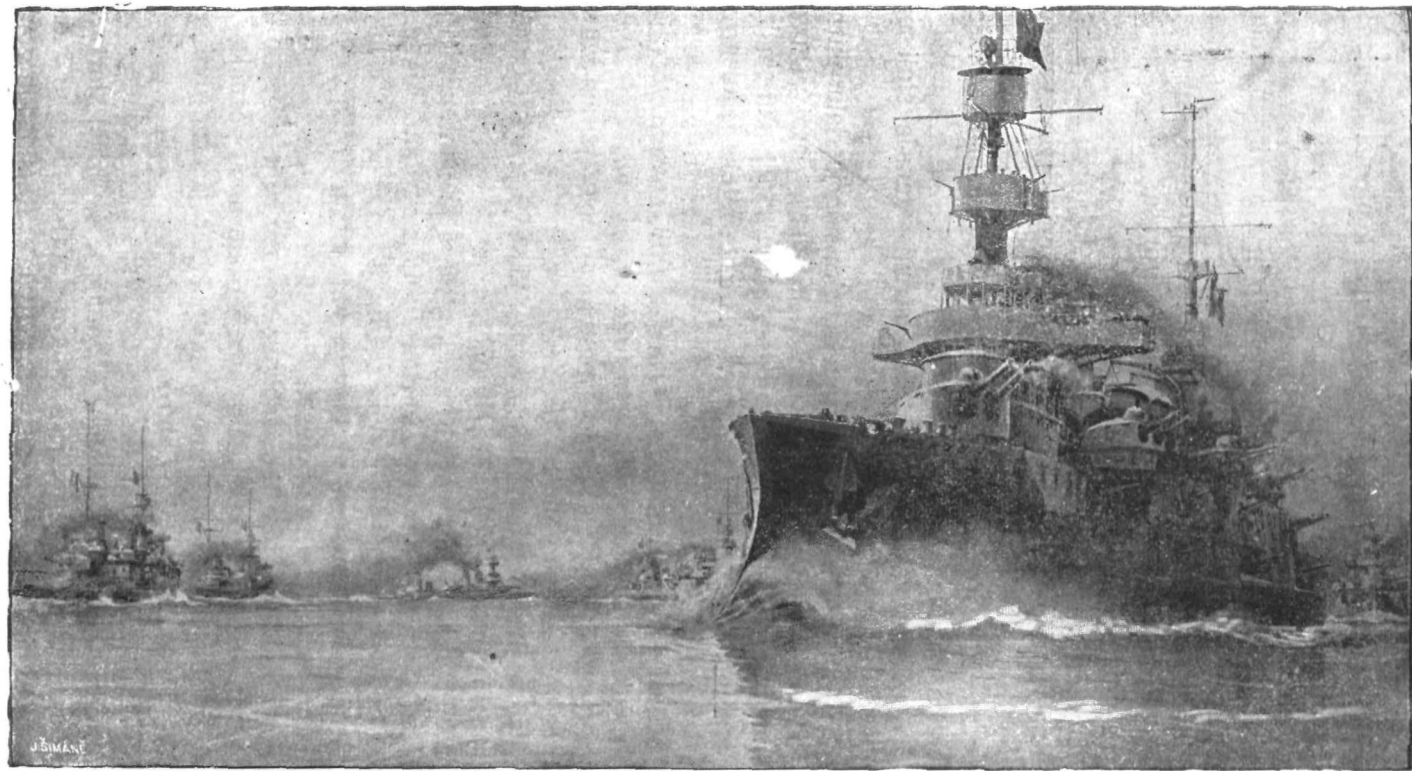
Lačen, kakor je bil, se je odpravil naposled proti vasi. Tu pa ga je čakalo novo presenečenje: on, ki je poznal daleč naokolo vse ljudi, je srečaval danes same tuje obraze! Tuji psi so bevskali nad njim, in otroci so letali za njim, sami tuji otroci, ki so s prstom kazali nanj. Tedaj se prime Rip za lice in zapazi šele zdaj, da mu je zrasla v tej čudni noči dolga siva brada, ki mu je segala do prsi.

Ni pa se več čudil, pač pa prestrašil, ko je zagledal domačo vas vso izpremenjeno: ne cest, ne hiš ni več spoznal. Kje so zdaj stare, napol podrte koče, ki so v njih živeli prijatelji in sosedje? Tu so bila sama tuja, nova poslopja! Samo njegova hišica je še stala na starem prostoru, pa le še zapuščenjša in samotnejša. In vendar jo je zapustil on šele včera j tako domačo in tako prijazno! In prazna je bila, čisto prazna! Kakor je tudi boječe klical svojo ženo, preplašen klical svoje otroke — ni bilo nobenega odgovora. Tako samotni je bil njegov dom, kakor bi že dolgo ne stanoval nihče v njem.

Strah ga je bilo, in gnalo ga je v vaško krčmo; njegovi zvesti tovariši tam pod lipo mu že povedo, odkod ta čudovita izprememba čez noč. Pa glej! Na mestu stare prijazne krčme je stalo prav tam čudno leseno poslopje z velikimi okni in velikim napisom nad vrati: »Unionhotel Jonathan Nedeljka.« Lepa stara lipa, ki je stala časih tu, je bila posekana, in na dolgem drogu je vihrala zastava s čudnimi zvezdami in rižami. In kaj se je zgodilo z ljubim kraljem Jurijem angleškim tam na znamenju! Nosil je klobuk na tri ogle, njegova rdeča suknja je pomodrila, in spodaj je stalo z velikimi črkami: »General Washington.« Kaj naj le vse to pomeni!

Med množico postavačev pred gostilnico ni videl Rip ne enega znaneega lica. Tudi način, kako so se vedli, je bil čisto drugi kot pri starih vaščanih: govorili so glasno in se divje prepirali. Mlad, neotesan fant je govoril celo govor in pravil o državljskih pravicah in o svobodi, o poslancih, o junakih iz šestinsedemdesetega in samo tako, česar ni Rip prav nič razumel.

Ubogega Ripa je bilo sila strah, ko so ga gledali vsi ti ljudje zvedavo in zaničljivo. Plašen se je odmikal, ko so se mu bližali trije možje s klobuki na tri ogle ter kričali nanj, h kateri stranki pripada, ali ljudski ali vladni, in da naj se takoj odloči, s katero bo volil.

Na odprtem morju

»Gospodje,« odvrne Rip žalostno, »jaz sem star, miren mož iz tega kraja in zvest podanik kraljev. Bog ga živi!«

Na vseh straneh nastane krič, vsi so se zgrinjali k njemu. »Špijon!« so vikali. »Ogleduh! Pobijte ga!«

Eden pa ga ostro vpraša, kaj hoče tukaj.

Da hoče poiskati svoje prijatelje, odgovori Rip in z nemirnim srcem povpraša, kje je župan Miklavž.

»Ta je vendar že osemnajst let mrtev!« se glasi odgovor.

Ripu se zježe strahu lasje. »In Brom Tušar?« vpraša.

»Ta je šel na vojno in padel v bitki.«

»Za Boga! In učitelj?«

»Je bil tudi na vojni in sedi zdaj v zbornici Združenih držav, severo-ameriških.«

Ta odgovor zmeša ubogega Ripa še bolj, da ves obupan vpraša: »Kaj ne pozna nihče več ubogega Ripa iz Kota?«

»O, seveda,« se mu zasmejejo od vseh strani, »tam-le stoji pri drevesu.«

Rip se obrne in misli, da se zgrudi strahu na tla: tam je stala, mirno naslonjena, popolnoma njegova podoba, kakršen je odšel včeraj v gozd, prav tako razcapan in prav isti dobričina, njegov lastni, nadebudni sinek...

Kdo da je on sam, ga vpraša strogi možak ter ga stresa iz njegove presenečenosti.

»Bog ve!« zajeca Rip, »oni tam sem — ne, sem bil, ko sem včeraj v gorah zaspal. Ampak danes? Kako naj vem to?«

Vsi okolo se spogledujejo ter kažejo s prstom na čelo; potem pa se strnejo v krog ter ga začudeno opazujejo.

Skozi množico se prerine zdaj mlada ženska, ki se je zdela Ripu nekam znana. Strahoma jo vpraša po njenem očetu.

»Moj oče je bil Rip iz Kota. Dvajset let je že, kar se je siromak izgubil, njegov pes se je vrnil domov brez njega, in nič ne vemo, ali se je ustrelil ali so ga odvedli s seboj Indijanci.«

»Hm!« zamrmra Rip zamišljen. »Kje pa je vaša mati, draga moja?«

»Ta je tudi že umrla; tega še ni dolga.«

Tedaj pa se je Rip iz Kota globoko oddahnil; zravnal se je ponosno ter dejal: »Jaz sem tvoj oče! Me bo menda vendar še kdo tukaj poznal!«

In res, tedaj pride stara ženica, ki ga je spoznala ter ga pozdravila po dvajsetih letih. Pa kje da je bil tako dolgo?

Zdaj je pravil siromak svojo kratko povest. Vsi so ga začudeni poslušali in niso prav vedeli, kaj naj mislijo. Nazadnje je še prišel stari Peter Potnik, ki je spoznal starega tovariša Ripa ter potrdil njegovo čudno zgodbo; zakaj njegov dedek da je večkrat pravil, da v Katskiskih gorah ni vse prav in da kegle tam časih veliki Henrik Hudson, odkrilec reke in dežele, s svojo holandsko posadko. Tudi njegov oče da ga je videl, in ob lepih poletnih dneh da je čuti potakanje težkih krogel do tu sem.

To je že pač moralo biti vse tako, in brinjevec, ki ga je Rip tako neprevidno pokušal, je moral imeti strašno moč, da je spal po njem celih dvajset let! Dobro! Doma vsaj se ni bilo treba Ripu zdaj nič več bati, in bil je tudi čisto zadovoljen, da so ga sprejeli v zaslužen mir v urejenem gospodarstvu pri njegovi hčeri in njegovem zetu.

Njegov najljubši prostor pa je vendarle ostal pri stari vaški krčmi, zdaj Unionhotelu gospoda Nedeljka. Četudi je bila stara lipa posekana in zvesti tovariši ali mrtvi ali daleč proč, je imel Rip kot star, izkušen mož vedno pravico, da je govoril poleg in da so ga uvažali v nove domovinske zadeve.

Saj pa je bilo tudi kaj praviti: kako da ni bila Angleška zadovoljna s tem, da je zahtevala od svojih naselbin visok davek, obdačila da je naposled še vse potrebščine, posebno čaj z jako visoko uvoznino. Tedaj pa je prišlo leta 1773. do spora proti Angležem, in trinaest angleških kolonij v Severni Ameriki je sklenilo l. 1774. celinski zbor. Hrabri naselniki so postavili deželno brambo in so se krepko borili proti vojakom, ki jih je nabrala Angleška vsepovsod za gotov denar. Zbor je imenoval generala Vašingtona za vrhovnega poveljnika ter podpisal 4. julija 1776. leta po mnogih zmagovitih bitkah izjavo neodvisnosti.

Angleška je oborožila veliko ladjeve pod poveljstvom generala Howeja in postavila njegovega brata na čelo 55.000 možem na kopnem. Skraja je zmagovala ta vojska; Vašington pa je imenoval generala Steubena za vrhovnega poveljnika vse vojske, in ta je izvežbal ameriško armado tako izborna, da je premagala pri Saratogi 17. vinotoka l. 1777. angleško vojsko popolnoma ter jo prisilila do predaje. 6000 Angležev so zajeli. Francoska in Španska sta se postavili na stran Združenih držav ter napovedali Angliji vojno, Holandska, Švedska, Danska in Rusija pa so izjavile, da osanejo nevtralne.

Po mnogih krvavih bitkah mlade države z mogočno Anglijo je bil nazadnje 3. kimavca 1783. sklenjen mir v Verzejlu, in neodvisnost Združenih držav v Severni Ameriki je bila priznana. Štiri leta pozneje so dobile vse te države skupno upravo, in Jurij Vašington je bil voljen za prvega predsednika mlade republike.

Vse to se je zgodilo v teh dvajsetih letih, ki jih je Rip iz Kota prespal, in vam si je treba zapomniti samo to pravljico, pa veste vse najznamenitejše iz zgodovine Severne Amerike ter tega ne pozabite izlepa. (Dalje).

Hrepenenje.

*Zahrepenela mi duša
tjakaj na južno stran,
tamkaj je jasno solnce,
jasen je tamkaj dan.*

*Mrazi le vladajo tukaj,
v srcih nam vlada tema;
Bog ve, li kdaj se še vrnem
v sveta domača tla?*

Andrej Rapè.